

SOMALİ'DE İSTİKRARIN SAĞLANMASINDA AMISOM'UN ROLÜ VE BÖLGESEL ETKİSİ

M. Cem OĞULTÜRK

*Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, ATASAREN,
mogulturk@msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2619-9559*

Özet

Bu çalışmada; Afrika Birliği'nin Somali'de güvenliğin sağlanması, barış ve istikrarın kalıcı hale getirilmesi amacıyla görevlendirdiği AMISOM'un rolü ve bölge güvenliğine etkisi incelenecektir. 1991'de yaşanan iç savaştan bu yana savaş, açlık ve kuraklık gibi sorunlarla dünya gündeminde yer alan ve "başarısız devlet" olarak adlandırılan Somali, aynı zamanda bu sorunlara çözüm amacıyla pek çok dış müdahale girişimine de maruz kalmıştır. Bu girişimler çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmış ve sınırlı başarı elde edilmiştir. 2007 yılında Afrika Birliği'nin Barış ve Güvenlik Konseyi kararı ile Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) kurulmuştur. Misyonun temel görevleri, Federal Somali Hükümeti'ni destekleyerek, El-Şebab terör örgütü ve diğer silahlı muhalif grupların yarattığı tehdidin ortadan kaldırılması, hükümetin ülke üzerindeki kontrolünün genişletilmesinde etkili ve meşru yönetim için koşulların oluşturulmasına yardımcı olmaktır. AMISOM kuruluşundan itibaren, BM ve ikili donörlerin finansal, lojistik ve teknik destek sağladığı çok katmanlı bir görev mimarisi ile desteklenmektedir. AMISOM ile bölgede güvenlik alanında önemli değişiklikler yaşandı ve ülkede barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik umutlar artış gösterdi. AMISOM, geçen süre içerisinde, bölgesel organizasyonun en büyük barış destek operasyonuna dönüştü. Bunun yanında AMISOM, kuvvetlerinin El-Şebab terör örgütüne karşı gerçekleştirdiği operasyonların BM barış operasyonları içerisinde en fazla zayıyata sahip olması, AMISOM as-

kerlerine yönelik taciz ve yolsuzluk suçlamaları ve asker veren ülkelerin isteksizliği gibi nedenlerle eleştirilmektedir. Çalışmada, araştırmacının Somali’de görev yaptığı dönemde AMISOM personeli ve Somali yetkilileri ile gerçekleştirdiği görüşmeler ile açık kaynaklardan elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Çalışma, 2002’de Afrika Birliği mimarları tarafından öngörülen, “Afrika Sorunlarını Afrika’nın Çözmesi” fikrine uygun olarak barış inşası çabalarını kolaylaştıracağını savunmaktadır. Ayrıca, AMISOM’un yapısının yeniden düzenlenerek hem Somali hem de katkı veren ülkelerin deneyimlerinin dikkate alınması, gelecekte Afrika Birliği’nin kıta güvenliği üzerine alacağı kararlarda yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Birliği, Somali, AMISOM, Güvenlik, Terör

The Role and Regional Impact of AMISOM on Stabilization in Somalia

Abstract

This study examines the role of AMISOM which has been authorized by the African Union to ensure security in Somalia and to make peace and stability permanent. Occupying the world agenda with problems such as war, hunger, and drought since the 1991 civil war and defined as a “failed state”, Somalia has been subjected to many external intervention attempts aiming to solve these problems. These attempts have faced various challenges and limited success has been achieved. In 2007, African Union Mission in Somalia (AMISOM) was established by the resolution of the Peace and Security Council of the African Union. The main goal of the mission is to eliminate the threats posed by Al-Shabab terrorist organization and other armed opposition groups and to lend assistance to establish conditions for effective and legitimate governance in expanding government control over the country by supporting the Federal Government of Somalia. Since its establishment, AMISOM has been supported by a multi-layered mission architecture that provides financial, logistic, and technical support from the UN and bilateral donors. Through AMISOM, there have been significant changes in security of the region and hopes for peace and stability in the country have increased. It has become the largest peace support operation of the regional organization in the meantime. However, AMISOM is criticized due to the fact that the operations carried out by its forces against the Al-Shabab terrorist organization have the greatest loss among

the UN Peace operations, and due to harassment and corruption allegations against its soldiers and also reluctance of the states which provide AMISOM with troops. In this study, data obtained from open sources and interviews with AMISOM personnel and Somalian officials conducted by the author in Somalia have been used. This study argues that it will facilitate peacebuilding efforts in accordance with the idea of “Africa’s Solving African Problems” envisaged by the architects of the African Union in 2002. Moreover, reorganization of the structure of AMISOM and taking into account the experiences of both Somalia and the contributing countries will help the future decisions of the African Union on continental security.

Keywords: African Union, Somalia, AMISOM, Security, Terror.

Giriş

Somali 1990’ların başından itibaren çatışma ve organize şiddet ile beraber açlık ve kuraklığın sürekli hüküm sürdüğü süreçte tam olarak bir devlet otoritesine sahip olmamıştır. Bağımsızlığın kazanıldığı zamana kadar devlet denildiğinde günümüz insanının aklına gelen türde kapsayıcı bir hükümet etme biçimi Somali’de mevcut olmamış ve halk problemlerini çözme noktasında kendi iradelerini kabile kimlikleri üzerinden göstermiştir. Somali’de 1960-1991 yılları arasında mevcut olan devlet otoritesi, kabile kimliklerinin tamamını kapsayan ulusal Somali kimliği oluşturmak istemesine rağmen başarılı olamamıştır. 1969 yılında gerçekleşen darbe ile yönetimi ele geçiren Siad Barre, 1990 yılında başlayan silahlı muhalif hareketler nedeniyle 1991 yılında ülkeyi terk etmiştir. Somali’deki kabileler ve savaş ağaları arasında gerçekleşen acımasız iç savaş tüm devlet sisteminin çökmesine, her türlü temel kaynağa ulaşımın kesilmesine neden olmuştur. 1991 sonrasında yaklaşık 10 milyon olarak tahmin edilen nüfusun üçte biri yerini değiştirmek zorunda kalmış, sadece Mogadişu çevresinde 35.000 silahsız sivil öldürülmüş ve Radikal Selefi terör örgütleri otorite boşluğunda Somali’de alan kazanmaya başlamışlardır.¹

Somali’de devlet otoritesinin eksikliği temel sorundur ancak tek sorun da değildir. Devlet otoritesinin yokluğunda geçen çeyrek asrı aşkın sürede devletin zafiyeti “Somali Sorunu” olarak adlandırılan bir kavramı ortaya çıkartmıştır. 1991 sonrasında geçici hükümetler, kabileler, savaş ağaları, İslami Birlik

1 Christopher Paul, Colin P. Clarke ve Chad C. Serena, “Somalia 1991 2010”, *Mexicois not Colombia*, Rand Corporation, Washington 2014,s.152.

Mahkemeleri (İMB), Eş-Şebab terör örgütü gibi yerel unsurlar; Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Afrika Birliği (AfB), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere gibi küresel güçler ve örgütler ile Afrika'da nüfuzunu arttırmak isteyen orta büyüklükteki devletler ve komşu ülkeler Somali'de yaşanan sorunun müdahilleri olmuşlardır. Söz konusu aktörler geçen sürede yapılanlar ve neticeleri göz önüne alındığında sınırlı bir başarı elde edebilmiş ve sorun kronik bir hale dönüşmüştür.

AfB, Somali sorununun çözülmesi amacıyla başlangıçtan bu yana konuya müdahil olmakla birlikte 2007 yılından itibaren AMISOM aracılığıyla Somali Hükümeti'nin ve Somali'nin güvenliğini sağlama, Somali'ye istikrar kazandırma ve Eş Şebab ile mücadele etme vazifelerini icra etmektedir. AMISOM, geçen süre içerisinde, bölgesel organizasyonun en büyük barış destek operasyonuna dönüştü. Bunun yanında AMISOM, kuvvetlerinin Eş-Şebab terör örgütüne karşı gerçekleştirdiği operasyonların BM barış operasyonları içerisinde en fazla zayıyata sahip olması, AMISOM askerlerine yönelik taciz ve yolsuzluk suçlamaları ve asker veren ülkelerin isteksizliği gibi nedenlerle eleştirilmektedir. Bu çalışmanın amacı; Afrika Birliği'nin Somali'de güvenliğin sağlanması, barış ve istikrarın kalıcı hale getirilmesi amacıyla görevlendirdiği AMISOM'un rolü ve bölge güvenliğine etkisini incelemektir.

Somali'de İç Savaş ve Devletsiz Dönem

Siad Barre yönetiminin son döneminde su kaynakları ve otlaklarına yönelik saldırıların üzerine iç savaşın eklenmesi Somali'de büyük bir kıtlığa yol açmış ve yüz binlerce insan açlık, susuzluk ve çatışma nedeniyle hayatını kaybetmiştir.² BM, ilk olarak Ocak 1992'de Somali'ye silah ambargosu başlatarak insani yardım çağrısında bulunmuştur.³ Müteakiben, BM Güvenlik Konseyi Nisan 1992'de 751 sayılı kararla sözleşmesinin 6. Bölümünde yer alan ve muhatap ülkenin talebinin olması ve müdahaleye rıza göstermesi şartlarına bağlı olan peacekeeping ilkesine istinaden; devletin yeniden inşa edilmesi ve insani yardım amacıyla Nisan 1992'de United Nations Operation in Somalia

2 Afyare Abdi Elmi, Abdullahi Barise, *The Somali Conflict: Rootcauses, obstacles, and peace-building strategies*, African Security Review, January 2006, 15(1), ss.32-54

3 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*, 733 (23 Ocak 1992). [https://undocs.org/S/RES/733\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/733(1992)) [Erişim Tarihi: 26.11.2019].

I (UNOSOM I) ile Somali'ye yardımda bulunmayı kararlaştırdı.⁴ Ancak, talepte bulunabilecek ve rıza gösterecek meşru bir hükümetin olmaması operasyonun hukuki yönünün zayıf olmasına neden olmuştur. UNOSOM I, Somali'de çatışmaların giderek şiddetlenmesi ve oluşturulan yapının yetersizliği nedeniyle başarısız olmuş, Aralık 1992'de ABD'nin teklifi ile BM Güvenlik Konseyi 24 ülkenin katıldığı çok uluslu bir güç olan Unified Task Force (UNITAF) ile insani müdahaleye karar verilmiştir. Mart 1993'de UNOSOM II'ye dönüşen yapının⁵ gerçekleştirdiği bu müdahale savaş ağalarının gösterdiği yoğun direniş nedeniyle başarılı olamadı. Somali'ye düzenlenen bu operasyona Türkiye'de katılım sağlamıştır. Kore savaşından sonra Türkiye ilk defa uluslararası bir askeri güce birlik göndermiştir. Müdahale zamanla yerel militanların ve özellikle Aidid güçlerinin daha da sertleşmesine neden olmuştur. "Umud Operasyonu" olarak da bilinen başarısız müdahale ABD'nin ülkeden kuvvetlerini çekmesiyle son bulmuştur. UNOSOM II'nin görevde olduğu dönemde Nairobi'de Ali Mehdi ve Aideed BM temsilcisi nezaretinde görüşerek ülkenin normalleşmesi adına bir deklarasyona imza atmalarına rağmen uygulama yine gerçekleştirilememiştir.⁶ UNOSOM II, BM tarihinde ilk kez bir kuvvetin BM sözleşmesinin 7. Bölümünde yer alan maddeler itibarıyla yetkilendirilmesi gerçekleşmiştir.⁷ UNOSOM II, daha önce gerçekleştirilen BM liderliğindeki barışı koruma misyonlarının aksine bu sefer devlet inşası amacıyla da görevlendirilmiştir.⁸

UNOSOM I'in aksine UNITAF ve UNOSOM II'nin kendini korumak dışında operasyonel yetkilere sahip olması ve Somalili gruplarla çatışmalara girmesi BM'nin Somali'de işgalci bir görünüme sahip olmasına neden olmuştur. Aynı zamanda ABD'nin savaş ağalarını meşru politik aktörler olarak kabul edip birlikte çalışması, mevzu bahis aktörlerin meşruiyetini ve etki sahasını artırarak esasında sorunun büyümesine hizmet etmiş ve ABD'nin tarafsız rolden çıkarak çatışmanın taraflarından biri olarak görülmesine neden olmuştur.⁹

4 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*, 751 (24 Nisan 1992). [https://undocs.org/S/RES/751\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/751(1992)) [Erişim Tarihi: 26.11.2019].

5 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*, 794 (3 Aralık 1992). [https://undocs.org/S/RES/751\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/751(1992)) [Erişim Tarihi: 26.11.2019].

6 Christiane E. Philipp, "Somalia- A Very Special Case", *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, C.9,S.1 (2005), s.544.

7 Peter Baxter, *Somalia*, Helionand Company, West Midlands 2013, s.31.

8 Chester A. Crocker, "The Lessons of Somalia Not Everything Went Wrong", *Foreign Affairs*, C. 75, S. 3, 1995, s. 5.

9 Kate Seaman, "The United Nations, peacekeeping, and the globalization of the conflict in Somalia", *Globalizing Somalia*, ed. Emma Leonard, ed. Gilbert Ramsay, Bloomsbury, New York, 2013, ss. 36-37.

Nihayetinde BM'nin Somali Müdahalesi tarihindeki en başarısız müdahalelerden birisi haline gelmiştir.¹⁰ Zira BM, Somali'de iç savaşın derinleşmesine, insani yardımların düzgün bir biçimde dağıtılamamasına, insani yardım karaborsasının oluşmasına rağmen egemenliğini yok sayarak talep-rıza şartlarını sağlamadan müdahale ettiği Somali'den çekilmiştir.¹¹ Bununla birlikte BM olumlu hiçbir şey yapmamış değildir, binlerce sivilin hayatını kurtarmış, kontrol altına alabildiği yerlerde halka kısa süreli güvenlik sağlamış ve süreçte 154 BM ve BM'nin emrine verilmiş personel hayatını kaybetmiştir.¹² BM Müdahalesinin en azından Somali'yi bulduğundan daha iyi halde bıraktığı yönünde görüşler bulunmaktadır.¹³ BM'nin çekilmesinin ardından BM'nin Somali için yürüttüğü faaliyetler Nairobi üzerinden gerçekleştirilmiş ve Somali açlık ile çatışmalar arasında hayatta kalma çabasını sürdürmüştür.¹⁴

ABD'nin Somali'den çekilmesinin ardından, BM de 1995 yılında ülkeden çekilmiş ve uluslararası toplum Somali'yi kendi kaderine terk etmiştir. Bu tarihten sonra Somali'de “Devletsiz Dönem” başlamıştır. 2000 yılında Nairobi'de ABD'nin arabuluculuğu ve BM'nin çabalarıyla Ulusal Geçiş Hükümeti kurulmuş, böylelikle Somali'de geçiş hükümetleri dönemi başlamıştır. Ancak işlevsel bir otorite tesis edilmesi mümkün olmamıştır.¹⁵ 1991-2004 arasında ülkede 14 ayrı hükümet kurulmuştur, ancak Hawiye ve Darod Kabileleri arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden bu hükümetler başarısız olarak dağılmışlardır.¹⁶

2006 yılına gelindiğinde “İslam Mahkemeleri Birliği (İMB)” adı ile oluşan yapı öncelikle Mogadişu'da güvenliği sağlamış ve savaş ağalarını ortadan kaldırmıştır. İMB ülkede eğitim, sağlık gibi alanlarda bir düzen oturtmuştur. Ancak İMB'nin kurulduğu ve faaliyet gösterdiği dönem ABD'nin “Global War on Terror” politikası yürüttüğü döneme denk gelmiştir. Kenya ve Tanzanya'daki ABD büyükelçiliklerine yapılan saldırılar ve ardından İMB'ye düşman olan

10 Jeremy Patrick White, *Civil Affairs in Somalia*, CSIS, Washington, 2009, s.7.

11 Kate Seaman, “The United Nations, peacekeeping, and the globalization of the conflict in Somalia”, *Globalizing Somalia*, ed. Emma Leonard, ed. Gilbert Ramsay, Bloomsbury, New York, 2013, ss.44-46.

12 Philipp, *a.g.e.*, s. 550.

13 Crockera *a.g.e.*, 3; Lowther, *a.g.e.*, s. 120.

14 Serhat Oraqı, *Somali: Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı*, INSAMER, İstanbul, 2018, s.9.

15 Ken Menkhaus, *Governance without Government in Somalia*, International Security, C. 31, S. 3, 2006, s. 88.

16 Ken Menkhaus, *The Crisis in Somalia: Tragedy in Five Acts*, African Affairs, C. 106, S. 424, 2007, s.359.

savaş ağalarının destek verdiği Etiyopya'nın "Burada bir şeriat rejimi kurulacak ve bu bütün bölgeye tehlike arz ediyor" söylemleri yeni bir savaşın başlamasına sebep olmuştur. 6 Aralık 2006'da ABD ve Etiyopya'nın çabalarıyla BM, AfB'yi Somali'ye askeri bir misyon göndermekle görevlendirmiştir.¹⁷

Etiyopya 2006 yılında Mogadişu'yu işgal etmiştir. Bölgede çok kanlı savaşlar yaşanmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ve çatışma ortamı, İMB içerisinde yer alan Eş-Şebab'ın daha da güçlenerek bir terör örgütü olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. O dönemde Eş-Şebab'ın yaşanan savaştaki etkisi yüzünden halk üzerindeki tesiri hala devam etmektedir. Çünkü işgalci güçlere karşı verilen mücadelenin büyük kısmını o dönemde Eş-Şebab üstlenmiştir. Daha sonrasında ise İslam Mahkemeleri Birliği'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Şeyh Şerif Ahmed, Eş-Şebab terör örgütü ile ters düşmüştür. Bu noktadan itibaren ise 2011 yılına kadar (AMISOM ile Eş-Şebab arasındaki büyük Mogadişu savaşına kadar) süren mücadelelerde Mogadişu'nun 3'te biri Eş-Şebab terör örgütünün, 3'te biri Federal Hükümetin ve geri kalan 3'te biri ise Hizbul İslam adlı bir başka örgütün hâkimiyetine girmiştir.

AMISOM'un Yetkilendirilmesi

Mart 2005'te Afrika Boynuzu ülkelerinin oluşturduğu Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD), Afrika Birliği adına sorumluluk üstlenerek Somali'de barış sürecini desteklemek amacıyla Barış Destek Misyonu (IGASOM) kurulması üzerine anlaştı. Ancak IGAD'ın böyle bir görev kuvvetini oluşturabilmesi için gereken siyasi güce ve kaynağa sahip olmaması bu girişimin başarısız olmasına yol açtı.¹⁸ Etiyopya işgali sonrası İMB güç kaybetmiş ancak geçici hükümetlerinde otoritesi kalmamıştı. Bu durumun farkında olan Etiyopya güvenilir bir alternatif olmadan askerlerini geri çekmeye yanaşmıyordu. Böylece, Somali'deki Afrika Birliği Misyonu olarak bilinen ortak bir AfB-BM misyonunun kurulmasında kilit rol oynamıştır. AfB Barış ve Güvenlik Konseyi 19 Ocak 2007'de Somali'ye barışı koruma misyonu görevlendirilmesi sorumluluğunu üstlenme konusunda anlaşma sağladı. BM Güvenlik Konseyi

17 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*, 1725 (6 Aralık 2006) <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1725> [Erişim Tarihi: 26.11.19].

18 Inter governmental Authority on Development (IGAD), 24th Ordinary Session of IGAD Council of Ministers 17 - 18 March 2005, Nairobi (Kenya). http://www.iss.co.za/AF/RegOrg/unity_to_union/pdfs/igad/mincommar05.pdf [Erişim Tarihi: 26.11.19].

20 Şubat 2007’de aldığı 1744 sayılı kararla, Geçici Federal Hükümetinin korunması, diyalog ve uzlaşmanın desteklenmesi, Somali Ulusal Güvenlik ve İstikrar Planının uygulanmasına yardım edilmesi, Geçici Federal Hükümeti ortadan kaldırma niyetindeki Eş-Şebab ve diğer aktörlere karşı askeri operasyonlar yapılması ve Somali güvenlik güçlerinin desteklenmesi ve eğitilmesi amacıyla Somali Afrika Birliği Misyonu (AMISOM)’u yetkili kıldı.¹⁹ Mart 2007’de, AMISOM’a bağlı 1650 personelden oluşan Uganda birliği, Mogadişu’da görev yapmaya başladı, yılın sonuna doğru Burundi kuvvetleri de görevlerine başladılar. Artan saldırılar karşısında Uganda asker artırımına gitti, BM Güvenlik Konseyi asker sayısının 12.000’e çıkarılmasını talep etti.²⁰ 2011 yılında Eş-Şebab terör örgütü AMISOM kuvvetleri ile yaşanan çatışmalar sonrası, taktik nedenlerden dolayı Mogadişu’dan çekildiğini açıkladı. Ama yine de örgüt, suikastlar ve bombalama eylemleri ile bölgede varlığını sürdürmeye devam etti.

2012 yılında gerçekleştirilen seçimlerle Hasan Şeyh Mahmud, Geçici Federal Hükümeti’nin yerine yeni başkan seçildi. Eş-Şebab militanlarının 21 Şubat 2013’te Nairobi’de bir alışveriş merkezinde 67 kişiyi öldürmesi, dünya medyasının gözlerini yeniden Somali’ye çevirmesine ve küresel terörle mücadelede dayanışmanın önemini kuvvetli bir şekilde vurgulanmasına neden olmuştur. 2012-2014 yılları arasında, Etiyopya ve Kenya kuvvetlerinin de katılımıyla AMISOM 20.000 kişiyi aşan bir güce sahip oldu. BM Güvenlik Konseyi Kasım 2013’te AMISOM’un askeri kapasitesini artırmak amacıyla personel sayısını 22.126 olarak belirledi.²¹ Hâlihazırda, AMISOM kuvvetleri Uganda, Cibuti, Burundi, Kenya ve Etiyopya askerlerinden oluşmakta ve beş farklı sektörde görev yapmaya devam etmektedir.

Eş-Şebab geçen sürede AMISOM kuvvetlerine yönelik pek çok saldırı gerçekleştirmiştir. Bu süreç içerisinde Uganda ve Burundi zaman zaman birliklerini geri çekme yönünde açıklamalarda bulunmuşlar ancak ciddi sayılabilecek bir harekette bulunmamışlardır.²² 2016 yılında Somali yeniden seçim

19 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*,1744 (21Şubat2007).[https://undocs.org/S/RES/1744\(2007\)](https://undocs.org/S/RES/1744(2007))[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

20 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*,1964, (22 Aralık 2010). [https://undocs.org/S/RES/1964\(2010\)](https://undocs.org/S/RES/1964(2010))[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

21 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*,2124, (12 Kasım 2013).[https://undocs.org/S/RES/2124\(2013\)](https://undocs.org/S/RES/2124(2013))[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

22 Desire Nimubona, *Burundi ThreatenstoWithdrawAllItsTroopsFromSomalia*,Bloomberg Politics, 22 Şubat 2019, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-02-22/burundi->

sürecine girmiş ve 8 Şubat 2017’de yüksek koruma önlemlerinin alındığı bir uçak hangarında yapılan seçimle geçiş hükümetleri döneminde başbakanlık yapmış Mohamed Abdullahi Mohamed Farmajo vekillerin oylamasıyla görevde olan Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmut’u yenerek yeni Cumhurbaşkanı olmuştur.

Ağustos 2017’de BM Güvenlik Konseyi AMISOM’un yetkisini yenilemiş, AMISOM’un Eş Şebab ve silahlı muhalif gruplara operasyonlarını sürdürmesi, Somali Devlet İnşa Sürecinin başarıyla hitama ermesi için gerekenleri yapması ve Somalili kuvvetlerle eşgüdüm içinde olması, barış ve uzlaşma sürecine dâhil olanların ve sivillerin her türlü hakkına riayet edip koruması ve Eş Şebab’tan boşalan alanı BM ve AFB’nin insani yardım önceliklerini göz önünde bulundurarak kontrolü altında tutması istenmiştir.²³

Ayrıca, AMISOM’dan Somali güvenlik güçlerinin yeteneklerine ve Somali’deki siyasi ve güvenlik ilerlemelerine bağlı olarak AMISOM’dan Somali güvenlik güçlerine güvenlik sorumluluklarının kademeli olarak verilmesini mümkün kılan 2372 sayılı kararı ile taraflar geçiş planı hazırlanması üzerinde anlaşmıştı. AMISOM’un güvenlik sorumluluklarını Somali makamlarına aktarıırken, ilk defa asker sayısının azaltımını da içeriyordu. 30 Ekim 2018 tarihine kadar 20.626 üniformalı personele düşürülmesi planlanmıştı ancak henüz bunun nasıl gerçekleştirileceğine yönelik somut bir eylem görülmedi.

AMISOM’un Görevleri ve Hedefleri

AMISOM, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından, insani yardım faaliyetlerinin yürütülmesi için koşullar yaratmak ve ülkedeki durumu istikrara kavuşturmak için Somali’de Barış Destek Operasyonları yürütmekle görevlendirilmiştir. Bu kapsamda aşağıdaki görevler AMISOM’a verilmiştir.²⁴

- a. Somali’de tüm paydaşlarla birlikte çalışarak diyalog ve uzlaşmayı desteklemek,
- b. Geçici Federal Kurumlarını ve bunların alt unsurlarının fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için koruma sağlamak,

[threatens-to-withdraw-all-its-troops-from-somalia](#) [Erişim Tarihi: 26.11.2019].

23 BM Güvenlik Konseyi, *Güvenlik Konseyi Kararları*, 733 (26Mayıs2017).[https://undocs.org/S/RES/2355\(2017\)](https://undocs.org/S/RES/2355(2017)) [Erişim Tarihi: 26.11.2019].

- c. Ulusal Güvenlik İstikrar Programının uygulanmasına yardımcı olmak.
- d. Silahsızlanma ve istikrar çabalarına teknik yardım ve diğer desteği sağlamak.
- e. Operasyon sahasında güvenlik durumunu izlemek,
- f. Mültecilerin ve Yurt İçinde Yerinden Edilen Kişilerin geri gönderilmesi de dâhil olmak üzere insani yardım operasyonlarını kolaylaştırmak,
- g. Meşru müdafaa kapsamında AMISOM personelini, üslerini ve teçhizatını korumak.

Bu görevler kapsamında AMISOM'a üç stratejik hedef belirlenmiştir. Bunlar; AMISOM'dan Somali'deki Somali güvenlik güçlerine güvenlik sorumluluklarının kademeli olarak verilmesinin sağlanması; Eş-Şebab ve diğer silahlı muhalif gruplar tarafından oluşturulan tehdidin azaltılması ve Somali güvenlik güçlerine, Somali'deki istikrar, uzlaşma ve barış inşasının yanı sıra her seviyede siyasi süreç için güvenlik sağlama konusunda yardımcı olunmasıdır. Bu hedeflere ulaşmak için BM Güvenlik Konseyi Kararı 2372 (2017) uyarınca, aşağıdaki öncelikli görevleri yerine getirme yetkisine sahiptir.²⁵

- a. Ana yerleşim merkezlerine öncelik vererek, AMISOM Harekât Konseptinde belirtilen sektörlerde varlığını sürdürmek,
- b. Somali makamlarının görevlerini yerine getirmesine yönelik korunmasına yardımcı olmak,
- c. Birleşmiş Milletler personelinin güvenliğini ve hareket özgürlüğünü sağlamak, Eş-Şebab'ın kontrolünden alınan bölgelerde insani durumun iyileştirilmesine ve güvenli hale getirilmesi.
- d. Somali Güvenlik Güçleri ile birlikte Eş-Şebab ve diğer silahlı muhalif gruplara yönelik operasyonlar gerçekleştirmek,
- e. Somali güvenlik güçlerine UNSOM ile yakın işbirliği içinde ve Ulusal Güvenlik Mimarisine paralel olarak danışmanlık yapmak ve yardımcı olmak;
- f. AMISOM'u **güvenlik şartlarına göre yeniden yapılandırmak**,
- g. Birleşmiş Milletler ve Somali Federal Hükümeti ile koordineli olarak, sığınmacıları geçici olarak almak.

25 <http://amisom-au.org/amisom-mandate/>[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

AMISOM'un bu görevleri yerine getirebilmek için çok yönlü ilişkiler ağı mevcut olmakla birlikte bu beraberinde karmaşıklığı ve koordinasyon zafiyetine de sebep olmaktadır. AMISOM'un Somali'nin siyasi sürecini desteklemede öncü bir rolü olmadığına dikkat etmek çekmek gerekir. AMISOM ortaklarının en dikkat çekenleri arasında personel maaşları, ölüm ve sakatlık ödemeleri ve diğer destek türleri için ödenen finansal yardım sağlayan AB vardır. Bir diğeri UNSOA BM AMISOM destek ofisi 2015'te UNSOS Somali Destek Ofisi, özellikle lojistik desteğin sağlanması açısından önemlidir. UNSOM ise siyasi geçiş süreci, güvenlik sektörü reformu ve hukukun üstünlüğü gibi pek çok konuda destek sağlamak üzere bulunmaktadır.

AMISOM'un Unsurları

AMISOM'un Askeri Unsur, Polis Unsuru ve Sivil Unsur olmak üzere üç önemli unsuru bulunmaktadır. Bunların içerisinde Askeri unsur en önemli bölümü teşkil etmektedir, konuyla ilgili detaylı bilgiler aşağıda verilecektir. Polis unsuru 2010 yılında 1680 kişi ile Mogadişu'da göreve başlamış, 2016 yılında Baidoa, Kismayo, Beletweyne and Jowhar gibi şehirlere ulaşmıştır. Somali polis teşkilatının oluşmasına eğitim, teçhizat ve organize suçla mücadele gibi diğer destekleri vermektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olarak kadınların polis teşkilatı içerisinde yeri artırılmakta, cinsel ve cinsiyete dayalı suçlar konusunda eğitimler düzenlenmektedir.²⁶ AMISOM'un ayrıca 72 kişiden oluşan sivil unsuru bulunmaktadır. Siyasi ilişkiler, insani yardım, Kamunun bilgilendirilmesi gibi konuları yürütmektedirler.²⁷ Sivil unsurların güvenliği konusu AMISOM için ayrı bir yük teşkil etmekte çünkü Somali'de güvenli Havaalanı bölgesi ya da üssünden silahlı eskortlar ile çıkmak zorunda, bu durum hem koordinasyonu gerektirmekte hem de görev yapan sivil unsurların imajına negatif etki yaratmaktadır.

Askeri Unsur, temel olarak UNSOS ile yapılan tedarik yollarının temizlenmesi ve temel savunmaların güçlendirilmesi dâhil olmak üzere çeşitli kuvvet koruma önlemleri almak, lojistik desteğin AMISOM'un en uzak konumlarına ulaşabilmesi için, birliklerini ve ana tedarik yollarını güvenceye almaktadır. Bilinen Eş-Şebab unsurlarına karşı operasyonlar düzenlemekte, oldukça

26 <https://amisom-au.org/mission-profile/amisom-police/>[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

27 <http://amisom-au.org/mission-profile/amisom-civilian-component/>[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

zor şartlar altında yürütülen devriyeler, bazıları 40-60 km yolculuk gerektiren AMISOM kuvvetleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Görevliler için VIP koruma ve taşımacılık faaliyetleri ile zor alanlara erişimin sağlanması için insani yardım malzemelerine eşlik etmek yukarıda da belirtildiği gibi AMISOM için önemli bir yük teşkil etmektedir.

Sivil unsurlarla koordineli şekilde, genellikle, okullar, sağlık tesisleri, köprüler, vs. gibi altyapının yenilenmesine veya kuyuların, sondaj kuyularının ve sıhhi altyapıların inşa edilmesi de dâhil olmak üzere suya erişimin iyileştirilmesine odaklanan Hızlı Etki Projeleri ile yerel pazarlardan yiyecek alımı ve Aşağı Shabelle’de meydana gelen sellerden sonra olduğu gibi dağıtımı da dâhil olmak üzere, yerel halkın kalbini ve kafasını kazanmaya yardımcı olan Sivil-Asker İşbirliği (CIMIC) operasyonları AMISOM’un Somali halkının kalbini kazanmasında önemli rol oynamaktadır.²⁸

AMISOM’un askeri sağlık tesisleri de yerel sivillere hizmet vermeye devam etmektedir. Misyonun Mogadişu’daki II. Seviye hastanesinde 2018 yılında gerçekleştirilen 1000’in üzerinde yarık dudak ameliyatı dâhil bir dizi hizmet verilmektedir. Bazı AMISOM birlikleri de Somali Ulusal Ordusu kuvvetlerine mentorluk yapmaya ve eğitim vermeye devam etmektedir. Son olarak, misyonun askeri bileşeni, kabile temsilcileriyle yapılandırılmış diyalog içine girmekte ve bazen kabile liderleri arasında diyalogo kolaylaştırmaktadır.²⁹

AMISOM’un Karşılaştığı Zorluklar

AMISOM’un Afrika Birliği barışı koruma misyonlarının karşılaştığı zorlukların çoğunu paylaştığı, askeri kaynaklar, kapasite ve bütçelemenin yanı sıra operasyonları yönetmek için kurumsal kapasitesinin yayıflığı önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. AMISOM’un karşılaştığı sorunlar ise terör örgütleri ile mücadele eden kuvvetlerin genellikle karşılaştığı sorunlardır. Bunlar³⁰,

- El yapımı patlayıcılara karşı önlemler geliştirilmesi,

28 <http://amisom-au.org/mission-profile/military-component/>[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

29 Paul D. Williams, *Assessing the Effectiveness of the African Union Mission in Somalia (AMISOM)*, EPON, 2018, <https://effectivepeaceops.net/wp-content/uploads/2019/04/EPON-AMISOM-Report-LOWRES.pdf>[Erişim Tarihi: 26.11.2019].

30 Paul D. Williams, *AMISOM in transition: The future of the African Union Mission in Somalia*, Rift Valley Institute Briefing Paper, 13 February 2013:5-7

- b. Halkın desteğinin alınması,
- c. Yeniden yapılanmanın nasıl gerçekleştirileceği,
- d. Kuvvet azaltılması kararının etkisi,
- e. Polis ve Sivil Unsurların etkinliğinin artırılması,
- f. AB'nin mali desteğinin azaltılması (Asker maaşlarının düşürülmesi),
- g. Çıkış stratejisinin ortaya konulamaması.
- h. Emir komuta birliği olmaması, askerlerin ve komutanların yetersizliği ve disiplin zafiyeti,
- i. Ortak vizyon ve milli çıkarlar ikilemi, dini ve kültürel olarak Somali halkından uzak olunması,
- j. Haberleşme ve koordinasyon yetersizliği,
- k. UNSOS'un lojistik sağlamadaki sıkıntıları, Hava Hrk. Yeteneğinin zayıf olması,
- l. Kuvvet gönderen AfB ülkelerince gelir mekanizması olarak görülmesi ve yolsuzluklar,
- m. Askerlerin kıymeti olmaması, Eş-Şebab'ın kuvvet gönderen ülkelere saldırması,
- n. Somalili kadınlara taciz ve tecavüz vakaları,
- o. Etiyopya ve Kenya hakkında negatif algı olarak söylenebilir.

AMISOM'un Başarıları

Başlangıçta AMISOM'un görevini yerine getirmede önemli güvenlik sorunlarıyla karşılaştığını ve bunun sonucunda misyonun sadece Somali'deki havaalanının, Cumhurbaşkanlığı sarayının ve ikisi arasındaki yolun güvenceye alınmasının dışında genel güvenlik durumuna katkıda bulunmak için çok az çaba sarf ettiği görülmüştür.

2011 Ağustos'undan itibaren AMISOM ve Somali Kuvvetlerinin saha hâkimiyetini artırmaya başladıkları görülüyor. Öncelikli olarak Eş-Şebab tehdidinin azaltılmasına ağırlık verilirken, örgüt kayda değer bir hareket serbestisi ve yerel halk içine karışma kabiliyetine sahip olarak asimetrik taktiklerini geliştirmeye devam etti. Sonrası birkaç yıl boyunca, Eş-Şebab güçleri güney-orta Somali'deki büyük nüfus merkezlerinden atıldı. Bunu yaparken misyon iki geçici hükümeti, iki federal hükümeti ve iki ulusal seçim sürecini korumada önemli bir rol oynamıştır.

Bu kapsamda; AMISOM stratejik hedefleri dikkate alındığında; seçim

süreçlerinin ve Somali'de siyasetin normalleşme sürecine sağladığı olumlu katkılar, **Eş-Şebab** varoluşsal bir tehdit teşkil etmese de, siyasi ve ekonomik olarak etkili bir düşman olarak kalmaya devam etmektedir. Güvenlik sorumluluğunun Somali güçlerine geçişi zaman alacak olmasına rağmen bu yönde adımlar atılmış olması başarılı olarak kabul edilebilir.³¹

Operasyonel seviyede başarının devamının sağlanması için ise; terör tehdidinin ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar devam etmelidir. Yaklaşan yeni seçim sürecine yönelik planlama yapılması zorunluluk arz etmekte, polis ve sivil unsura yeterli destek sağlanması yönünde adımlar atılmalıdır. Sivillerin uğradığı zararlara yönelik adalet makamlarınca hızlı tedbirler alınmalıdır. Somali'ye ait diğer özel güvenlik sorunları (Su-toprak meselesi, klan bazlı çatışmalar vb.) için çözümler üretilmesi ülkedeki gerginliğin azaltılması yolunda önemli katkılar sağlayacaktır.³²

Sonuç

AMISOM, 21. Yüzyılda yüklenicilerine en ağır hasarı veren barışı temin etme operasyonu olarak görülmektedir. Misyona asker gönderen her ülke ciddi kayıplar vermiştir. Buna rağmen misyon kendinden önceki misyonların aksine çekilmemiş ve sürekli olarak mevcudunu arttırmıştır. Ancak, AMISOM, BM ve AB desteğine rağmen teknolojik açıdan yeterli ekipmana sahip olma kapasitesine hiç erişmemiştir. 2013 sonrası süreçte Etiyopya ve Kenya, misyona katkıda bulunarak Somali siyasetine çok rahat müdahale etme mevkiine ulaşmışlardır ve Somalililer arasında Etiyopya ve Kenya ikilisinin Somali'nin istikrarına olumsuz etki ettiği düşüncesinin AMISOM'a bulaşmasına da neden olmuşlardır. Bunlara rağmen AMISOM çekildikten sonra Somali Ordusu'nun mevcut haliyle Eş Şebab'a karşı yeterli olmayacağına dair düşünceler mevcuttur. 2020 yılında AMISOM'un çekilme planının uygulanıp uygulanmayacağı konusu belirsizliğini korumaktadır.

Sonuç olarak; AMISOM, yetersiz kaynaklara dayalı ve sınırlı yeteneklere sahip bir misyon olmaya devam etmektedir. Somali sorununun sadece AMISOM'un gayretleri ile çözülemeyeceği, Somalili siyasetçi ve diğer uluslararası aktörlerin koordinasyonuna ihtiyacın devam ettiği önemli bir gerçeklik olarak devam etmektedir.

31 Paul D. Williams, *Assessing the Effectiveness of the African Union Mission in Somalia (AMISOM)*, ss. 99-100

32 Ibid. 100.